

TÜSİAD YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ TOPLANTISI AÇILIŞ KONUŞMASI ORHAN TURAN – TÜSİAD YÖNETİM KURULU BAŞKANI 12 Aralık 2024, Ankara

Sayın Yüksek İstişare Konseyi Başkanlık Divanı, TÜSİAD'ın Değerli Üyeleri, Değerli Konuklar, Değerli Basın Mensupları,

Hepinizi TÜSİAD Yönetim Kurulu adına saygıyla selamlıyorum.

YİK başkanımız Sayın Ömer Aras küresel değişim eğilimlerini vurguladı ve bu değişime nasıl uyum sağlayacağımız konusunda bir yol haritası çizdi. Çok ufuk açıcı bir konuşmaydı.

Ben ise Konfüçyüs'ün *"Geleceği tayin etmek istiyorsanız geçmişini inceleyin!"* sözünün izinden gideceğim ve sizi geriye götüreceğim.

53 yılını geride bıraktığımız TÜSİAD'ın tarihine biraz bakalım.

Rahmetli Feyyaz Berker, Fikir Üreten Fabrika başlıklı kitabında TÜSİAD'ın ilk on yılında yaptığı yayınlardaki politika önerilerini sıralıyor. Bu önerilerin birçoğunu hemen her TÜSİAD başkanı yapmıştır. Hala da yapmaya devam ediyoruz. Bu listede neler yok ki:

- Demokratik parlamenter sistemin önemi
- Serbest piyasa ekonomisinin işlerliği
- Gelir dağılımı
- Enflasyon
- Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin kısa sürede gerçekleştirilmesi
- Yüksek faizler
- Cari açık
- Kur
- Yabancı sermaye
- İhracat
- İç ve dış borçlar
- Vergi reformu
- Kayıt dışılık ve vergi kaçakları
- Enerji politikası
- Eğitim

Yaptığım konuşmalarda bunların hepsine özellikle değiniyorum. Yönetim Kurulu olarak TÜSİAD'ın elli yılı aşkın geleneğinden devraldığımız konuların takipçisi olmaya devam ediyoruz.

TÜSİAD kurulduğundan beri ekonomik kalkınmayı odağına alır. Fakat ekonomik kalkınmanın yolu rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının yerleşmesinden geçer. Bu da insan hakları evrensel ilkelerinin, düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi anlayışının sağlanmasından ayrı düşünülemez.

Bu yüzden TÜSİAD başkanları neredeyse tüm konuşmalarında demokrasinin öneminin altını çizer.

Ben de önümüzdeki önemli toplumsal ve ekonomik sorunları aşabilmek için demokratik süreçlerin işlerliğini korumanın önemini her fırsatta vurguluyorum.

Çünkü, küresel jeopolitik rekabetin dünyaya büyük bir siyasal belirsizlik ve öngörülemezlik getirdiği bu dönemde, pusulamız demokrasi olmalıdır.

Son on yıldır çok kanlı bir iç savaşın ardından Suriye’de mevcut rejimin düşmesiyle yeni bir süreç başladı. Yerel, bölgesel ve uluslararası düzlemdeki aktörler arasında var olan şiddetli çıkar çatışmaları sürecin bundan sonra nasıl evrileceğine ilişkin birçok belirsizlik ve öngörülemezlik yaratıyor. Suriye’nin sorunlarının çözülmesini ve istikrarın tesis olmasını temenni ediyoruz. Ancak, gelişmeleri yakından takip etmek gerekecek.

Suriye’deki gelişmeler ülkemizi de yakından ilgilendiriyor.

Dünyada terörden en çok etkilenen ülkelerden biriyiz. Terörün geri dönülmez bir şekilde gündemden kalkması elzemdir.

Geçmişte defalarca sorunun çözümü doğrultusunda girişimlerde bulunuldu. Dünya örneklerine bakınca, somut demokratikleşme adımlarıyla pekişmeyen girişimlerin, kalıcı çözüm üretmediğini görüyoruz.

Temel hak ve özgürlüklerin ve hukuk devletinin garanti altına alınması konularında mesafe alınması gerekiyor. Ancak, son dönemde, görevden alınan seçilmiş yerel yöneticilerin yerine atanmış yöneticilerin getirilmesini toplumsal istikrar ve refah hedefiyle bağdaştıramadığımızı söylemiştik. Partilerimizin kaygım sorununu çözmek için başlattığı diyalogun sorunun çözümüne katkıda bulunmasını umuyoruz.

Ülkemizin dünyadaki siyasi ve ekonomik gücünü, demokrasinin gücü ve hukuk devletinin sağlamlığı belirleyecektir.

Değerli üyeler, değerli konuklar,

Son yıllardaki makroekonomik istikrarsızlık döneminin ardından uygulamaya geçilen rasyonel para politikaları neticesinde enflasyonla mücadelede yol kat etmeye başladık.

Ancak enflasyon hala yüksek. Gelecek yıl için yapılan tahminler de esenliğe çıkmamız için daha zamana ihtiyaç olduğunu gösteriyor.

Bu süreçte sıkı para politikasının ve ekonomideki soğumanın devam etmesi enflasyonla mücadelenin bir parçası. Fakat enflasyonla mücadelenin gerektirdiği fedakarlıkların hem reel kesimin hem de hanehalklarının dayanma gücünü zorlamaya başlamış olduğunu da görüyoruz.

Bu nedenle enflasyonla mücadelenin kamu kesimini de içine alacak biçimde sürdürülmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Aksi halde, sadece para politikasına dayanan bir yaklaşım ile enflasyonla hızlı ve sonuç alıcı bir mücadele hem çok zor hem de tüm yükü reel kesimin ve hanehalklarının üzerine yüklüyor.

2001 krizi sonrasında uygulanan enflasyonla mücadele programını hatırlıyoruz.

Bu süreçte maliye politikası para politikası ile büyük bir eşgüdüm içinde uygulanmıştı. Kamu maliyesi disipline edilmiş, kamu harcamaları, kamu açıkları ve kamu borç yükü azaltılmıştı. Aynı zamanda, siyasi rant amaçlı kullanılan KİT’ler özelleştirilmiş, kamu tekellerine son verilmiş, yoğun düzenleme altındaki alanlar serbestleştirilmişti. Yapısal reformlarla birlikte AB üyelik sürecinin gerektirdiği mevzuat uyumu da hızlandırılmıştı. Türkiye serbest piyasa ekonomisinin işlerliğini sağlamak doğrultusunda önemli bir mesafe kaydetmişti.

Bu reformların sonucu olarak Türkiye enflasyonu düşürmekle kalmamış, hızlı bir büyüme patikasına da girmişti.

Bu sürecin başarısında belki de en önemli unsur, arkasındaki siyasi kararlılık ve çok güçlü mutabakattı.

2001 krizinden tüm dünyaya örnek oluşturan bir başarıyla çıkmış olmasının içinde bulunduğumuz dezenflasyon sürecine de ilham vermesi gerektiğini düşünüyoruz.

O zaman olduğu gibi şimdi de maliye politikasındaki disipline azami önem gösterilmesini gerekli görüyoruz.

Geçen sene ve bu sene bütçe açığı %5 civarında. OVP’de belirlenmiş bütçe açığı hedeflerinin tutturulması makroekonomik dengelerin tesis edilmesi açısından belirleyici olacak.

Bu açıdan vergilemede ve kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması ve adaletin artırılması ve kayıt dışılıkla kararlı biçimde mücadele konularında güçlü adımlara ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz.

Kayıtdışı ile mücadele dezenflasyon sürecine destek olmaya ilaveten piyasa ekonomisinin temellerinin geliştirilmesi ve verimliliğin yükseltilmesine de hizmet edecektir.

Kayıtdışı sadece vergi geliri kaybı anlamına gelmez; firmalar açısından finansmana erişim sorunu, çalışanlar açısından ise sosyal güvenlik ve işyeri güvenliği sorunları ile iç içe geçer. Kayıtdışı faaliyet genellikle verimsizlikle beraber seyrederek.

Verimsiz ve kayıtdışı çalışan firmaların faaliyetlerini sürdürmeleri iş ve aş yaratılmasını sağlıyor gözükse de aslında yeni, verimli ve kayıtçı çalışan firmalar için piyasada rekabet koşullarını bozar ve sonuçta daha fazla iş yaratılmasını engeller.

Kayıtdışı ekonomi, kamu kaynaklarının verimsiz firmaların faaliyetlerini sürdürmeleri için kullanılması anlamına gelir. Oysa kaynaklarımız kıt ve bunları etkin kullanmalıyız.

Kamu desteklerinin esas hedefi firmaların verimli ve rekabet edebilir biçimde faaliyet göstermesi olmalı.

Dolayısıyla kayıtdışı konusunda genel ve muğlak bir söylem yerine samimi bir mücadele başlatılmasını ve iyi tasarlanmış bir eylem planının hızla hayata geçirilmesini bekliyoruz. Bu eylem planı kamu bütçe dengesinin iyileşmesine katkıda bulunarak enflasyonla mücadeleyi de güçlendirecektir.

Böylece vergi yükünün önemli bir kısmını yüklenen “kayıtlı mükellef grubu” üzerindeki vergi yükünü daha da arttıracak düzenlemeler konusundaki yıpratıcı tartışmalar son bulacaktır.

Ayrıca, kayıtdışı ile sonuç alıcı bir mücadele, piyasada rekabet koşullarını adil hale getirecek, çalışanların koşullarını iyileştirecek ve verimliliği yükseltecektir.

Kayıtdışı ile mücadelenin bir boyutu da denetimlerin artırılması.

Denetimler sadece kayıtdışı ile mücadele açısından değil toplumsal güven, huzur ve istikrarın korunması açısından da önemli bir başlık. Son dönemlerde kamunun denetim görevini tam, usule uygun, tarafsız ve herkese eşit biçimde yapmasının ne kadar önemli olduğunu gösteren çok sayıda örnekle karşılaştık. Belki de liyakate göre atanmış kadroların hakkını vererek yapacakları denetimler, çeteler, suç ekonomisi, sağlıkta çeteleşmeler, gıda güvenliği, kaçak göçmenler, çevre ihlalleri, iş kazaları, inşaat projelerindeki usulsüzlükler gibi yakın zamanda içimizi çok yakan olayları önleyebilirdi.

Değerli üyeler,

Ciddi bir kamu harcama reformu çerçevesinde 3 başlıkta hızlı ve sistematik adım atılmasına ihtiyaç var:

1. Ekonominin etkin işleyişine katkısı olmayan kamu harcama kalemlerinde ciddi tasarrufa gidilmesi.
2. Ekonominin etkin işleyişine destek verecek olan eğitim, teknoloji, üretimin yeniden yapılandırılması gibi alanlarda kamu kaynaklarının artırılması
3. Sosyal devlet sorumluluğunun doğrudan, açık ve şeffaf uygulanan bir sosyal politika ile yerine getirilmesi

Türkiye’de kamu çalışanlarının sayısındaki sürekli artışa bakıldığında her bir hizmet kategorisi için kamu hizmetlerinin niceliğini, niteliğini ve verimliliğini ele almak gerektiği görülüyor.

2007’de 2 milyon civarında olan kamu personeli sayısı 2017’den sonra hızlı bir artışa geçerek önce 5 milyona bu sene de 5.3 milyona ulaşıyor. Fakat, kamu personeli sayısındaki artış kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyete yansımıyor. Bu artış ilave istihdam yaratmaya yarıyor.

Nitekim rakamlara iller bazında bakınca ortaya daha ilginç bir fotoğraf çıkıyor. Nüfusu 500 binin altındaki illerde istihdamdaki her dört kişiden birisinin kamuda olduğu hesaplanıyor.

Kamunun görevi, ülkede istihdam yaratmaya elverişli bir yatırım ortamı oluşturmaktır. Ve tabii, piyasanın düzeltilmediği aksaklıkları düzeltmek üzere sosyal politika uygulamak da kamu kurumlarının sorumluluğundadır. Yoksul ve dezavantajlı kesimlere destek, şeffaf biçimde modern sosyal politika araçlarıyla yapılmalıdır.

Kamu kaynaklarının etkin kullanılması için, amaç ve araç arasındaki uyumun gözden kaçırılmaması gerekiyor. Bu da kamunun tüm alanlarda küçülmesini değil, tam tersine bazı alanlara ayrılan kamu kaynaklarının artmasını gerektiriyor.

Daha fazla kamu kaynağına ihtiyacın en yüksek olduğu alan eğitim.

İlköğretimden yükseköğretim düzeyine kadar öğrenci başına yıllık harcamalar karşılaştırıldığında, Türkiye OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer alıyor. Eğer tüm çocuklara fırsat eşitliği sağlayacak şekilde okul öncesinden yükseköğretime, eğitime yeterli kamu kaynağı ayırmalıyız.

Ayrıca eğitime ayırdığımız kaynakları da daha etkin kullanmalıyız. Kaynaklar başka yerlere değil, eğitimin niteliğini, çocukların ve öğretmenlerin iyi olma halini ve okulların koşullarını iyileştirmeye ayrılmalı.

3-5 yaş arası çocuklarda okullaşma oranı MEB 2023-2024 istatistiklerine göre %52.6 ile OECD ülkeleri arasında en düşük noktalarda. Araştırmalar ilk 6 yılın hem zihinsel hem de sosyal-duygusal gelişimin temeli olduğunu gösteriyor. Bunun için belediye kreşlerini kapatmak yerine yaygınlaştırmalıyız. Okul öncesi eğitimi de zorunlu eğitim kapsamına almalıyız.

Eğitim önemli çünkü akla ve bilime dayanan, çağın sağladığı imkanlardan yararlanan kapsayıcı bir eğitimle gençleri geleceğe hazırlayamazsak dünyada hüküm süren değişime uyum sağlayamayız.

Değerli üyeler,

Geçen hafta açıklanmış olan büyüme verileri sanayi üretiminin %2.2 gerilediğini ortaya koydu. Aslında 2022'nin ilk çeyreğinden bu yana sanayi üretimindeki artış, sürekli olarak gayrisafi yurt içi hasıladaki artışın altında kalmış. 2022 yılında toplam büyüme %5.3 iken sanayi üretimi artışı %1.2 olmuş. 2023 yılında da %5.1'lik toplam büyümeye karşılık sanayi üretimindeki artış %1.6'da kalmış. Bu yılın tamamı için de resim benzer olacak. Bu senenin ikinci çeyreğine kadar tarım sektöründe de üretim artışı hep gayrisafi yurt içi hasıladaki artışın altında. Hizmetler sektöründe ise son beş çeyreğin dördünde aynı durum görülüyor.

Biliyoruz ki sağlıklı bir ekonominin birinci şartı üretimdir; üretim artışı yoksa sorun vardır. Üretim yavaşlıyorken tüketim canlı kalmaya devam ediyorsa dış açlıkla ve enflasyonla mücadele zorlaşır.

Enflasyonda kalıcı başarı için sanayide, tarım ve hayvancılıkta ve hizmetler sektöründe üretim koşullarının iyileştirilmesi gerekir.

Fakat üretim yapısında dönüşümün sağlanması, dünyada hüküm süren teknolojik değişimlere ve çevre ve enerji politikalarındaki eğilimlere uyum sağlamak için de şart.

Dünya üretimi ve ticareti artık yüksek teknoloji ürünlerde meydana geliyor. Düşük teknoloji sektörlerinde düşük ücretlerle rekabet ederek yavaşlayan küresel ticaret ortamında ihracatımızı artırmaya devam edemeyiz. İhracatımızda yüksek teknoloji ürünlerin payını artırmalıyız. Fakat ülkemizde yüksek teknoloji faaliyetlerinde yer alan girişimlerin oranı %1 bile değil.

Açıkçası, üretim yapısında hızlı ve radikal bir dönüşüm şart.

Her teknolojik değişim, firmalar arasındaki rekabeti de yoğunlaştırıyor.

Schumpeter bu süreci yaratıcı yıkım olarak adlandırıyor. Ne kadar zor olursa olsun firmaların teknoloji temelli yeniden yapılanmasını başarıyla tamamlamak için çalışmalıyız.

Şirketler kesiminde yeniden yapılanma üç ayak üzerine kurulu olmalı:

1. Verimli olan, değişime ayak uyduran firmalar yollarına devam etmeli.

2. Yeni alanlarda, yeni ürünlerle ve yeni teknolojilerle işe koyulan girişimler için piyasadaki rekabet koşulları ve yatırım ortamı uygun olmalı.
3. Günün koşullarına uyamayan verimsiz firmaların dönüşmesi sağlanmalı.

Şirketler kesimindeki bu dönüşümün hızlı ve sancısız yapılabilmesi, çağın koşullarına uygun bir sanayi politikası ile mümkün olur. Daha çok firmanın ve çalışanın yeni ekonomi alanlarında, yüksek katma değer yaratan, verimliliği yüksek faaliyetlerde değerlendirilmesini sağlayabilirsek, büyüme hızımızı da artırabiliriz.

Değerli üyeler,

Teknolojik değişimin yanısıra enerji alanındaki değişim de yeni bir sanayi politikası ihtiyacını ortaya çıkartıyor.

Hepinizin yakından takip ettiği gibi enerji ve sürdürülebilirlik başlıklarında çok süratli bir dönüşüm yaşanıyor. Eğer, iklim değişikliği ile mücadele politikalarının küresel üretim ve ticaret kararları üzerinde yaratacağı etkilere hazırlıksız yakalanırsak rekabet gücümüz çok zayıflayacak.

Önümüzdeki 10 yılda elektrik talebindeki artışın hızlanacağı ve toplam enerji talebinden 6 kat daha hızlı büyüyeceği tahmin ediliyor. Uluslararası Enerji Ajansı, dünyanın kömür çağından ve petrol çağından sonra şimdi de elektrik çağına gireceği yorumunu yapıyor. Talepteki bu artış ağırlıklı olarak temiz enerji kaynaklarından sağlanacak. Çünkü yenilenebilir enerji üretim maliyetlerinde hızlı bir düşüş yaşanıyor. 2015'te toplam enerji yatırım tutarı, 2 trilyon dolar civarında idi ve bu tutarın yaklaşık yarısı temiz enerji kaynaklarına yapılıyordu. Bugün yıllık yatırım tutarı 3 trilyon dolar mertebelerine yükselirken bu yatırımların üçte ikisi temiz enerji alanlarına yapılacak. Bu geçişte sanayi politikalarının etkisi büyük olacak.

Teknoloji ve enerji alanlarındaki değişime uyum için AB'nin politikalarını şekillendirecek olan Draghi raporunu örnek alabiliriz. AB'nin yeni sanayi stratejisi kapsamında nasıl konumlanabileceğimizi, hangi fırsatları değerlendirebileceğimizi de çalışmamız gerekiyor.

Bu çerçevede, birçok konuşmada gündeme getirdiğimiz Gümrük Birliği'nin güncellenmesi konusunun aciliyetini bir kez daha vurgulamak istiyorum. AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin yeşil ve dijital politikaları içerecek şekilde güncellenmesi, gerek Türkiye'nin gerek Avrupa'nın rekabetçiliği ve ekonomik güvenliği açısından karşılıklı fayda sağlayacak bir alan. Bu konu Avrupa iş dünyasını temsil eden, bizim de üyesi olduğumuz BusinessEurope tarafından da uzun zamandır savunulmakta.

Geçtiğimiz gün AB Komisyonu Başkanı Von Der Leyen, Suriye'deki kritik gelişmeler ışığında, uzun bir aradan sonra, ülkemize bir ziyaret gerçekleştireceğini açıkladı. TÜSİAD olarak, Türkiye ve AB arasında istişare ve işbirliğinin derinleştirilmesi ihtiyacını her zaman vurguladık, vurgulamaya da devam ediyoruz. Ancak bu istişare ve işbirliği, göçmenler veya Suriye konularının ötesine geçmeli. AB'nin genişleme politikası çerçevesinde her alanda AB-Türkiye entegrasyon süreci canlandırılmalı.

Değerli üyeler,

Konuşmamın sonunda tekrar başa dönmek istiyorum.

TÜSİAD elli yıldan fazla bir süre boyunca aynı temel fikirleri savundu; aynı doğrultuda öneriler geliştirdi; aynı hedeflere vurgu yaptı.

Hedeflerimiz, önerilerimiz, öncelikli konularımız hep çağdaş uygarlığın saygın ve güçlü bir üyesi olma irademizden kaynaklandı. Çalışma başlıklarımız çeşitlendi, zenginleşti. Eski başlıkların altına yeni ayrıntılar, yeni sorulara yeni cevaplar ve yeni öncelikler eklendi.

Hedeflerimiz doğrultusunda kimi zaman hızla büyük mesafeler katettik, kimi zaman arzu ettiğimiz süratle ilerlemedik. Önerilerimizle uyumlu reformlar kimi zaman dar kapsamlı alanlarda adım adım gerçekleşti, kimi zaman ise büyük dönüşümler bir anda hayata geçirildi.

Zaman içinde köklü bir bilgi birikimi ortaya çıktı.

Bugün bir kez daha piyasa ekonomisinin, kapsayıcı kurumların ve demokratik standartların bir arada gelişeceği yeni bir atılıma ihtiyaç duyuyoruz.

Elbette ülkemiz, bölgemiz ve dünyamız zorluklar ve belirsizliklerle dolu bir dönemden geçiyor. Ancak belirsizliğin panzehiri umuttur. Belirsizliğin içindeki imkanları yakalamak, zorlukları aşma yollarını keşfetmek için gereken irade umuttan beslenir.

Geçmişteki başarılarımız ve zorlukları aşma tecrübelerimiz sayesinde bugünkü belirsizlikleri ve zorlukları da aşacak bir donanımına sahip olduk.

Biz umutla, azim ve kararlılıkla ülkemizin esenliği için çalışıyoruz. Elliüç yıllık istikametimiz doğrultusunda çalışmaya, öneriler geliştirmeye devam edeceğiz.

Bu duygu ve düşüncelerle konuşmama son verirken hepinizi saygı ile selamlıyorum.